ւետարանս, որ նորոգութիւնդ ես մեզ, տէր մեր և աստուած. և քեզ փառք. ․»։

Ի վերջ Մատթէի աւետարանին, «Ով սուրբ Մատթէոս՝ բարեխաւսեա առ Քրիստոս աստուած վասն բազմամեղիս Թորոսի, և ծնողաց իմոց», և այլն։ Նոյնպէս և յաւարտ Մարկոսի և Ղուկայ աւետարանաց։ Ի Յովհաննէս՝ շնացեալ կնոջ պատմութիւնը գրուած է ի լուսանցսն, և ի ստորև ծանօթութիւնս «Զայս շնորհ տեսան սքանչելիաց Եւսեբի ժամանակագրէ, թէ ի հեբրայեցի աւետարանէ անտի ընկալաւ եկեղեցի․ վասն այնորիկ և առընթեր պատշաճ համարեցաք կարգել ընթացից Յովհաննու աւետարանիս։ Զոր յիշատակէ յերրորդ դպրութեան ԼԹ գլխին բանիւ Պապիաս»։ Յաւարտ աղերսին Եւթաղի․ «Ով սուրբ առաքեալք Պետրոս և Պաւղոս և ամենայն խումբք սուրբ առաքելոցդ․ բարեխաւսեցէք առ տէր Յիսուս Քրիստոս աստուած մեր, վասն Գէորգեա վարդապետի որ զԳործքս գրեաց․ և վասն բազմամեղիս Թորոսի և ծնաւղաց իմոց․ ․»։ — Պաւղոսի Թուղթն երրորդ առ Կորնթացիս գրուած է յետ սովորական ձեւին «Գրեցի և կարգեցի» և այլն։ Յետ Յայտնութեան Յովհաննու․ «Աստուածայայտնութեանն ժամակարգութիւն․ այլ և բովանդակ տարւոյն ըստ ընթերցուածին, և ըստ այլ կարգացմանց»։ Իսկ պահարան Աստուածաշնչին՝ միայն ի վերջն, երկաթագիր մեծ՝ մասն յաւետարանէն Ղուկայ։

ՇԷՔՍԲԻՐ ԵՒ ՊԱՔՈՆ

Նախընթաց ամսաթերթին մէջ ցուցուցինք՝ թէ բոլորովին անհիմն է Շէքսբիրի անուամբ եղած թատերական խաղերն ընծայել Պաքոնի, և թէ իգնատիոս Տոնէլլիի 'ի մէջ բերած պատճառքն բնաւին անզօր են։ Հիւսիսային Ամերիկայ Հանդէս լրագիրն Ուիլեըմ Տօլֆի՝ որ Շէքսբիրի նշանաւոր մեկնիչն է, յօդուած մը հրատարակեց, յորում նա Տոնէլլիի ծածկագրութիւնը բոլորովին կը ջնջէ և կը հերքէ։

Տոնէլլի իւր հաշիւներն հիմնած է 1623ին եղած տպագրութեան վրայ, զոր կը համարին թէ Պաքոն ըրած է։ Իւ եթէ այս սխալ ըլլայ, Տոնէլլիի ամենայն հաշիւները անհիմն կը մնան։ Սակայն Շէքսբիրի գործոց վրայ ուսումն ընող անձինք կը հաստատեն՝ թէ այն Շէքսբիրի թատերախաղուց տպագրութիւնն եղած է նորա մահուընէն եօթը տարի ետքը, իրեն երկու ընկերաց ձեռքով, որք ոչ կարող էին և ոչ ալ փորձ՝ այնպիսի գրականական գործոյ մը ձեռք զարնելու։ Իւրաքանչիւր ընթերցող կարող է քննել զայն կամ բնագրին և կամ անոր նմանահանութեան վրայ, զոր ամենուրեք աժան կը վաճառեն։

Արդ կրնանք պնդել թէ բոլորովին յայտնի է և ամենևին անտարակոյս՝ որ այս տպագրութիւնս սրբագրուած չէ գրագէտ անձէ մը, որ տպագրութեան արուեստին սակաւ մի տեղեկութիւն ունենայ։ Ուստի ես առաւել անըմբռնելի կ'ըլլայ ըսել՝ թէ փրանկիսկոս Պաքոն սրբագրեր է զայն կամ խնամք տարեր է անոր։

digitised by A.R.A.R.@

Տպագրութիւնն այն աստիճանի պակասաւոր է, որ գրեթէ քան սըխալ կայ իւրաքանչիւր էջին մէջ, և քան հազար բովանդակ հատորին մէջ։ Տեղ տեղ այնչափ անճշդութիւնք կան՝ որ խաղացողաց անուանքն շփոթուած և խառնուած են ատոնց ներկայացուցած անձանց անուանց հետ. այսպէս օրինակ իմն, Երրորդ տեսլեան մէջ կ'ըսէ. «կը մտնեն իշխանն, Լէոնատոս, Կղոդիոս, և Եաք Վիլըրն, մինչդեռ վերջինս գթաղտատար ներկայացընողն է։ Այսպիսի վրիպակներ ուրիշ շատ տեղ կը գտնուին։

Խաղերէն ոմանք բաժնուած են 'ի Հանդէսս և 'ի Տեսիլս, իսկ այլք միայն 'ի Հանդէսս, այլք ալ խառնակ կերպով առանց բաժանման տպագրեալ։

Գաղղիերէն, սպանեօլերէն և իտալերէն բառերու միշտ անճշդութիւն կայ, և երբեմն ծաղրելի վրիպակներ, օրինակ իմն. Ma foi, il fait fort chaud: je m'en vais à la cour – la grande affaire, գրած է, mai foy, il fait fort chaudo, se man voi a le court la grand affaires, և un garçon գրած է՝ oon garsoon: — Հենրիկոս Ե՛ խաղին մէջ (Հանդէս Ե. Տեսիլ Ե), O Seigneur! le jour est perdu, tout est perdu! փոխուած են, O Signeur le iour et perdia, toute et perdie. Իսկ իտալերէն բառերն Capocchia եղած է chipochia, mercatante եղած է marcantant,— Venetia, Venetia, chi non ti vede non ti pretia, փոխուած է, Vemchie, Vencha, que non te vende, que non te perreche. —

Տոնէլլի կը յաւելու թէ Պաքոն կը համարէր որ իւր թատերական խաղերն իրեն անունը պիտի հռչակէին և պիտի չքեղացընէին քան թէ իմաստասիրական երկասիրութիւնքն, ուստի այս խաղուց հրատարակութեան մէջ մեծ ջանք և փոյթ ունեցաւ։ Բայց ինչպէս կարելի է ըսել՝ թէ 1623ի 20.000 վրիպակօք տպագրութիւնն, հանդերձ այսքան խոշոր անճշդութեամբքն, այնպիսի գիտնական անձի մը մեծ ջանից պտուղն և արդիւնքն ըլլայ։

Եւ եթէ Պաքոն չէ հրատարակող այս խաղուց, ըսել է թէ ինքն չէր կրնար յաւելուլ անոր վրայ ծածկագրութիւն։ Եւ վերջապէս՝ եթէ քննուի այս ծածկագրութիւնը, կը տեսնենք որ անկանոն դրութիւն մ'է, և շարունակ բառերը համրելու վրայ է, և այս դրութեամբ կարելի է բնագրին ամէն նախադասութիւնքը կազմել։

digitised by A.R.A.R.@